

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY**

PTAČÍ LET

Diplomová práce

Autor: Hana Vávrová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Josef Lorenc

Rok odevzdání: 2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 23.4.2010

Podpis

Poděkování

Ráda bych své poděkování věnovala vedoucímu mé diplomové práce panu Mgr. Josefu Lorencovi, za to že mě vzal pod svá křídla a doplňoval mou práci o cenné rady a připomínky. Také bych poděkovala všem, díky kterým je můj let životem snadnější, smysluplnější a veselejší.

Anotace

Má diplomová práce se skládá ze dvou částí, praktické a teoretické. Praktická část obsahuje soubor čtyř dekorativních kachlů na téma Ptačí let. Teoretická část zahrnuje mou vlastní myšlenkovou motivaci a inspirační zdroje, jež jsem našla v knize Selmy Lagerlöfové Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem a v práci holandského grafika M.C.Eschera. Dále v didaktické části uvádím návrh, jakým způsobem by se mohlo na mou práci navázat při výuce výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ. Nakonec teoretická část také obsahuje popis technologie zpracování a plnou obrazovou dokumentaci části praktické.

Annotation

There are two parts in my diploma thesis, the practical and the teoretical one. The practical part includes a set of four decorative store tiles on the theme of the Bird's flying. The theoretical part consists of my own thought motivation and insperatory sources, which I found in the book by Selma Lagerlöf *The Wonderful Adventur of Nils* a and in the work of a Dutch graphic designer M. C. Escher. Then I suggest methodic usage how to work with my thesis in the art lessons at the primary school. At the end of theoretical part technologies of processing are described and there is the full picture documentation of the practical part.

„Je dobré, když nám plynoucí čas nepřináší pocit opotřebení, nýbrž naplnění.“

S. A. de Exupéry

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Vlastní myšlenková motivace.....	10
3. Ideové pojetí jednotlivých artefaktů.....	12
4. Inspirační zdroje.....	15
I. Kniha Podivuhodná cesta Nilse Holgersona Švédskem.....	15
a) Spisovatelka Selma Lagerlöfová.....	16
b) Ilustrátor Jiří Sopko.....	17
c) Úryvek z knihy.....	18
II. M. C. Escher	19
a) Životopis.....	20
5. Didaktická část.....	22
6. Technické zpracování práce.....	24
7. Závěr.....	25
8. Seznam použité literatury a zdrojů.....	26
9. Obrazové přílohy.....	27

1. Úvod

Vytvoření diplomové práce pro mě v mém dosavadním životě znamená další značně podstatný krok. Krok, jenž mě oddělí od studentského života a přehodí mě nadobro do starostlivého světa dospělých.

Ráda jsem využila možnosti mého oboru, Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, vypracovat svou diplomovou práci právě při katedře výtvarné výchovy. Oblast výtvarného umění mi nabízí příjemný odpočinek a útěk od reality. To dává i možnou souvislost pro zvolené téma mé diplomové práce „Ptačí let“.

Cílem mé diplomové práce je vytvoření cyklu čtyř keramických kachlů zpracovaných dle vlastních předešlých návrhů, založených na osobních, vnitřních, myšlenkových a fantazijních podnětech ovlivněných také uvedenými zdroji, jež mi napověděli k inspiraci. Snahou bylo také mé téma konfrontovat s neuchopitelností plynutí života a času. Veškeré vlastní ideje a názory provázející mou tvorbu jsem se pokusila zachytit v druhé části, teoretické. Odrážejí se zde značně i mé vlastní životní pohledy, názory a hodnoty týkající se lidského života. Protože každý má svobodu mít na svět vlastní náhled, věřím, že ne každý bude se mnou všechny myšlenky plně sdílet a i já sama mohu za několik let své názory pozměnit.

Ale ptákům jejich křídla závidět asi nikdy nepřestanu.

2. Vlastní myšlenková motivace

Patřím mezi ten typ lidí, jejichž pohled na svět kolem nich nezaujímá jen sledování prostoru od jejich palců u nohou po výši jejich očí, ale často velice rádi vzhlíží výš nad své hlavy, kde očekávají, že právě tam by se mohl naskýtat pohled na obrazy daleko zajímavější. Kolikrát, když jsem některé z mých známých navedla k tomu, aby zvedli svou hlavu o trochu výše než jsou v každodenním shonu svého života, zvláště ve městě, zvyklí, bylo u některých zřejmé překvapení, jenž jim přivodilo zjištění, jaké krásné fasády starých městských domů, nebo propletené větve korun stromů jim například tento pohled nabízí. Myslím, že by lidé měli více a častěji vzhlízet nad sebe, aby si uvědomovali, že všechny podstatné věci na ně nečekají jen ve výši jejich očí. Vždyť jak nenapodobitelný je například pohled na, svým tvarem roztodivné představy evokující, sněhobílá oblaka ladně si plující po nebi, nebo na červenající se soumrak, jenž nám uzavírá další z prožitých dnů. A samozřejmě nejvzácnější pohled ze všech považuji na nikdy neokoukaný obraz noční oblohy, při němž se každý dovede jako dítě rozradostnit, když se mu podaří očima zachytit vzácný okamžik padající hvězdy. Opravdu upřímně lituji ty lidi žijící v těch největších světových metropolích, kde jim tahle radost není jen tak snadno umožněna.

Také jsem člověk, pro kterého v životě velice mnoho znamená příroda a hlavně soužití v jejím souladu. Vyrůstala jsem ve větší vsi zasedlé v krásné jihočeské krajině mezi pošumavskými kopci. Naštěstí mé dětství ještě nestihl tolik postihnout technologický boom internetu a výpočetní technologie, tím pádem patřím ještě mezi ty, co většinu svého volného času v těch nejbezstarostnějších letech strávily stále někde venku v obklopení přírody. I nyní ve svém volném čase velice ráda podnikám různé procházky skrz okolní nezaměnitelně provoněné lesy a pastviny a mnoho letních nocí usínám pod širým nebem. Těší mě v tichosti odhalovat různá malá tajemství přírody, která nejsou vždy každému povolena být ihned odkryta.

Obě mé uvedené charakteristiky mé osobnosti doprovází jedna, doufám, že nejen pro mě, naprosto neodmyslitelná kulisa, která už napovídá k zvolenému tématu mojí diplomové práce. Jsou jí právě ptáci. Tito okřídlení tvorové, jenž se vznášejí vysoko nad našimi hlavami, kde díky svým křídům vytvářejí pomyslné křivky protkávající nebe stejně jako nekonečné průsvitné nitky utkané z jejich krátkých i dlouhých cest.

Tato skupina tvorů patří jistě mezi ty, na kterých určitě příroda svou fantazií nešetřila a naopak si v této říši velice vyhrála. Ta obrovská škála barev a tvarů je opravdu úctyhodná.

Nejen proto jsou pro mě tito tvorové jedni z nejoblíbenějších. Mám jim také za velké díky, že se mému životu od jara do zimy starají o opravdu originální hudební doprovod. Jakou radost mi každoročně přivodí první jarní ptačí prozpěvování, které nám nenápadně a libozvučně zvesela napovídá, že ta předešlá dlouhá zima se už pomalu, ale jistě blíží zase ke konci. Podobným způsobem je i nezaměnitelná atmosféra okamžiku souhry ptačích serenád a zapadajícího slunce. Stejnou magii můžeme zažít i ve chvílích, kdy noc opět začíná svítáním pomalu přecházet v nový den. Jakoby člověk měl při sobě stále nějakého malého spolehlivého strážce času, jenž svým hlasem starý den končí a ten další nový otevírá. Navíc mnoho z nich nám taky dávají moc dobře najevo, v jakém časovém sletu je v naší zemi prožívání života nejsnadnější a kdy je naopak kvůli nastávajícímu chladnému období radno vzdálit se z našich krajů o několik set kilometrů dále.

Jak těmhle tvorům jejich volnost závidím. Jak ráda bych se každý rok připojila k hejnu vlaštovek, či jiných tažných ptáků a absolvovala společně s nimi jejich cestu za teplem. Určitě by se našlo mnoho dalších snů, co touží po tom, alespoň jednou si vyzkoušet být obdarován stejnými křídly, jež nabízejí tolik nespoutaných možností díky volnému rozletu nad téměř polovinou světa. Ale příroda asi moc dobře věděla, proč touto vzácností z těch větších druhů tvorů obdarovat zrovna jen ptáky.

Právě ptačí let je pro člověka stejně jako čas podobně neuchopitelný. Vynalézavému člověku přece již od starých časů nedaly spát v touze nadvlády nad čímkoliv hlavně dvě věci, kterých se jim doposud nepodařilo ještě naprosto docílit. Získat moc nad časem, tak, že se stane nesmrtelným a vyrovnat se ptákům v jejich volnosti díky létání. Leteckých strojů se již samozřejmě podařilo vynalézt nepřeberné množství, od balónů, vzducholodí, po nejmodernější trysková letadla, ale ještě žádný neumožňuje tu naprosto stejnou svobodu, mít možnost v jakékoliv chvíli jen tak sám o sobě vzlétnout.

Dosáhnutí nesmrtelnosti stále lidem zůstává zapovězeno, proto by každý měl svůj život prožívat tak, aby ho i nadále ti další nacházeli v jeho činech a myšlenkách.

3. Myšlenkové úvahy k jednotlivým artefaktům

Všechny své čtyři keramické kachle, jak je na první pohled zřejmé, jsem nenechala celistvé, ale jednou, nebo více liniemi byly rozříznuty. Tím jejich zpracování nabírá větší dynamičnosti, ale i dalšího možného významu. Nechávám tak na každém, jaký způsob pro instalaci mé práce si v daný okamžik zvolí. Zda dané části zanechá při sobě, bez zřejmého oddělení, nebo dá prostor vlastní fantazii a části určitým způsobem rozmístí od sebe do prostoru. Což také připodobňuje, jak souhra různých podnětů, (např. určitá osoba, na určitém místě, v určitém čase, s určitým charakterem) dokáže stejný okamžik učinit vždy, méně či více znatelně, rozdílným a tím pádem originálním. Tak i každý jiný další okamžik v životě, i přesto, že se může zdát navenek stejným nebo se opakujícím, se nikdy už po druhé přesně tak neodehraje.

Každá sebemenší prožitá chvílka na tomto světě je naprosto originální, a i když si to často neuvědomujeme, měli bychom si všech těch prožitých chviliek vážit, protože nikomu není předem prozrazeno, jaké přesné množství jich má ještě před sebou.

1. „Noc a den“

Při tvorbě tohoto kachle jsem se nechala nejvíce inspirovat, co se týče kompozice, grafikem M. C. Escherem. Podobně jako on jsem se pokusila o vytvoření dokonalého prolnutí dvou protikladných prvků, z nichž zde každý směřuje opačným směrem. Navzdory jejich opačnosti jsou si však oba navzájem ve své existenci potřebné a nutné. K tomu abychom dokázali rozlišit dobro, musíme poznat i zlo. Aby mohl začít nový den, je třeba dát čas překlenout se i noci. A samozřejmě mužský zástupce bez ženského by se v dalším vývoji rovněž nikam neposunul a nenavázal.

Právě pokud se podaří dojít na světě těmito dvěma opačným prvkům k dokonalému splnutí a zapadnutí do sebe, bez žádných velkých mezer a nerovností, už žádnému působení by se nemělo podařit je od sebe tak snadno odtrhnout. Tím jejich existence bude vzájemně naplněna. Neexistuje však bohužel rádce, zvláště pro naše lidské pokolení, který by nám ukázal kudy, jak a s kým k tomuto dokonalému životnímu souznění dojít a nechává každého o samotě si tuto cestu hledat sám. Ti, co ji najdou, i kdyby na poslední chvíli, dosáhnou opravdového štěstí.

2. „Duše uletěla“

Každý tvor, ať zvíře nebo člověk je vnímán jinak ostatními ve svém okolí a častokrát naprosto jinak prožívá svůj vlastní vnitřní svět. Nikdo zatím nemůže o tom druhém stoprocentně prohlásit, že přesně ví, jak se zrovna cítí, co si právě myslí, nebo jakým způsobem vnímá své okolí. Jak jsem se zde pokusila naznačit, každý v sobě nosí ještě jednu bytost, duševní, jenž bývá někdy daleko větší, složitější a hlavně cennější. Proto bychom na ni u sebe a hlavně i u ostatních měli více hledět a vážit si jí.

I přesto, že by člověk měl hloubku a cennost života chápat nejlépe, chová se, naopak tomu, mnohdy velice povrchně a bezohledně. Často mě k nepochopení uvádí nadřazené názory a chování lidí, kteří si automaticky přebírají do rukou moc a volné rozhodování o ostatních živých tvorech na celém světě a díky tomu naneštěstí zapříčiní, že jich spousta z nich přichází často úplně zbytečně o své životy a někdy bohužel dojde i k celkovému vymření druhu. Možná nemají tak pestrý vnitřní život jako my, ale bolest a utrpení jich cítí mnoho z nich.

Co ale nikdy v životě nepochopím, je ještě někdy daleko horší některé drsné rozhodování nelidsky se chovajících existencí našeho rodu o budoucím, častokrát hlavně duševním, životě malých dětí. Jak někdo může tu, ještě třeba i němou, duši malého človíčka potrhát takovým způsobem, jenž by ani žádné jiné zvíře nedokázalo kdy udělat. Těmto lidem, jestli si toto pojmenování ještě vůbec zaslouží, opravdu asi jejich duše uletěla či se ztratila, a proto ji berou těm, kteří ji mají největší, nejčistší a mnohokrát i nejmoudřejší.

Pro pozadí těchto dvou uvedených prací jsem použila motiv střídání dne a noci. Dvě rozdílné části dne, z nichž každá nám nabízí jinačí pozření na svět. Pohled v nočním šerosvitu se náhle často po ranním rozbřesku může zdát úplně jiný. Ne nadarmo se dlouhá léta říká: „Ráno moudřejší večera.“ Ale možná mnohým by chyběly ty večerní či noční snivé okamžiky, které mohou člověku dávat příležitost alespoň na chvíli si připadat podobně volný jako pták v letu. Člověk jistě potřebuje tyto svobodné ničím neřízené a necenzurované noční prolety, aby byl ráno zase o něco moudřejší.

3. „Velký třesk“

Středem této práce na první pohled nacházíme spirálu. Tento bod naznačuje okamžik vyvolávající určité změny, je to bod zrození či zániku. Jako i v časovém koloběhu při každém zániku něco nového vzniká a naopak. Je to chvíle, která dává možnost novým setkáním, vazbám a společným cestám. Také ale může původní vazby jen daným způsobem pozměnit a tak jejich pouta více upevnit nebo přímo naopak je naprosto přetrhá a odkáže každého na svou vlastní cestu.

Často však také záleží na každém, jak se s tímto bodem zlomu vypořádá, zda mu poskytne prostor volného zapůsobení a pozměnění daného stavu, či se rozhodne mu v jeho působení bránit. I v instalaci této práce nechávám opět volbu možnosti, zda středovou spirálu společně k ostatním částem umístit, tím pádem jakoby svolit volnost jejímu působení, či místo uprostřed nechat prázdné, nečinné.

4. „Tři věky“

V poslední části mé diplomové práce mi k inspiraci v kompozici opět napověděly práce M. C. Eschera a to jeho mozaiky založené na šestiúhelníkovém „stavebním základu“ (*obr. 16, 17, 21*), který napomáhá k nekonečnému rozvíjení obrazu.

Motiv jsem použila podobný, jako nalezneme v práci předešlé. V této trojici křídly a ocasy propojených ptáků nacházím námět představující tři nejdůležitější věky života. Dětství, dospělost a stáří. Každý v jednom stejném těle projde zákonitou proměnou skrze tyto tři věky, jenž z něj tvoří tři, určitým způsobem odlišné, osobnosti. Tato životní období jsou ale spolu velmi důležitě spjata, vzájemně od sebe čerpají myšlenky, zkušenosti a pohled na svět. I když si někdy myslíme, čím starší, tím moudřejší a zkušenější, nemusí tomu být však vždy pravda. Neměli bychom nikdy zapomenout, že my sami jsme byli dětmi. Zkusme si někdy vzpomenout, co v těch bezstarostných letech pro nás neslo největší význam a nestydět se k tomu navrátit, často to může být opravdu to nejdůležitější. Vždyť si uvědomme ten rozdíl, kolik dětí, které potkáme na ulici, nás bezelstně obdaruje úsměvem a kolik dospělých udělá to samé.

4. Inspirační zdroje

I. Kniha Podivuhodná cesta Nilse Holgersona Švédskem

Studium oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ je značnou částí doprovázeno setkáváním se s literaturou pro děti a mládež, jak s díly domácích tak i světových autorů. Tím pádem se mi za posledních pár let strávených na vysoké škole dostala do rukou pěkná snůška těchto publikací a musím ochotně přiznat, že několik z nich jsem si opravdu ze srdce oblíbila. A právě jedna z nich mi napomohla k prvotní myšlence pro téma mé diplomové práce. Tou knihou je Podivuhodná cesta Nilse Holgersona Švédskem, o jejíž zrození se postarala literární fantazie švédské spisovatelky Selmy Lagerlöfové. Nové české vydání v překladu Dagmar Hartlové nádherně ilustroval Jiří Sopko.

Kouzelné vyprávění prochnuté poutavými detaily ze švédského venkova nám nabízí prožít dobrodružství zlobivého Nilse, jenž byl skřítkem za trest zaklet v malého palečka, a který uteče z domu na hřbetě housera Martina, s nímž se nečekaně přidá k hejnu divokých hus vedených zkušenou a moudrostí naplněnou, stoletou husou Akkou. Společně s nimi při jejich putování krásnou švédskou krajinou prožívá strasti a nelehké nástrahy té dlouhé cesty, která vede až do dalekého severního Laponska a zase zpět domů. Toto dobrodružství malého Nilse naučí mnoho věcí, napraví k lepšímu jeho původní povrchní chování, ukáže mu životní hodnoty a osobně pozná význam opravdového přátelství.¹

Tento příběh plný kouzelné fantazie snadno každému nabídne tu zmíněnou touhu alespoň jednou si vyzkoušet svobodně se vznášet nad zemí a jen tak pozorovat svět pod námi, jenž se najednou zdá být tak niterným. Ukazuje však, že i tato svobodná volnost a možnost vznášet se nad zemí nese s sebou také mnoho nepříjemných úskalí, jako každá jiná možnost života.

Původně byla tato kniha psána jako učebnice vlastivědy pro obecnou školu. Ti

¹ LAGERLÖFOVÁ, SELMA: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*. Meander, Praha, 2005,

co vybírali vhodného autora, určitě neudělali chybu, když pro její vypracování vybrali právě Selmu Lagerlöfovou. Sama byla původním povoláním učitelka, od dětství vyrůstala s pohádkami a pověstmi rodného kraje Värmlandu a jejich barvitý jazyk plný života a fantazie si přenesla i do vlastní tvorby. Naštěstí při své práci nedbala přesných a pečlivých pokynů komise jmenované pro dohled na zpracování učebnice, ale osobitým způsobem se jí rozhodla napsat jako napínavý příběh. Přípravám pro svou knihu věnovala autorka hodně práce, cestovala po zemi a přečetla mnoho knih z oblasti zeměpisu a zoologie. Navzdory bohatému materiálu ale nemohla dlouho najít pro knihu vhodnou formu. Ten správný podnět našla v knihách Rudyarda Kiplinga o zvířatech, která mluví lidskou řečí a myslí jako lidé, a přesto se chovají podle své zvířecí přirozenosti. A protože nejlepší pohled na zemi dostaneme samozřejmě z ptačí perspektivy, k tomu si na cestu tažných ptáků vymyslela skřítku, malého Nilse. Kniha vyšla v roce 1906, a i když už se dnes jako učebnice nepoužívá, vydává se po celém světě stále. Hluboký cit Selmy Lagerlöfové pro přírodu i lidi, kteří v ní žijí, zůstává zdrojem inspirace i v naší době, kdy je stále naléhavější se chovat k přírodě kolem nás ohleduplně.²

a) Spisovatelka Selma Lagerlöf

(*20. 11. 1858, Ostra Amtervik – †16. 3. 1940, Marbacka)

Selma Lagerlöfová se narodila v rodině důstojníka a statkáře na rodovém statku Mårbacka v kraji Värmland v západním Švédsku. Proti vůli rodičů vystudovala učitelský ústav a v letech 1885 až 1896 působila jako učitelka v Landskroně, ale posléze se začala věnovat plně literatuře. Roku 1897 se přestěhovala do Falunu a později žila v Sunne. Roku 1908 koupila po otcově bankrotu zpět rodinný majetek v Mårbacku a usadila se na něm. Jejím prvním úspěšným dílem byl dvoudílný román Gösta Berling (1891), který je dodnes jedním z nejromantičtějších děl švédské literatury. Po něm následovaly sbírky povídek a další romány, např. Antikristovy zázraky, Jeruzalém. Na objednávku pro potřeby švédských škol napsala pohádkovou knihu Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem. Napsala také několik děl z rodného kraje, založených na vlastních vzpomínkách. Za její dílo se jí dostalo celé řady uznání. V roce 1907 získala čestný doktorát na univerzitě v Uppsale a v roce 1909 obdržela jako první žena

² LAGERLÖFOVÁ, SELMA: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*. Meander, Praha, 2005, str. 85: Doslov, Hartlová Dagmar,

Nobelovou cenu za literaturu. Na začátku 2. světové války poslala svoji medaili finské vládě, aby jí pomohla shromáždit peníze na boj proti Sovětskému svazu. Finské vládě se však podařilo potřebné prostředky opatřit jiným způsobem a medaili jí vrátila. Selma Lagerlöfová patří k vrcholným představitelům švédského a světového novoromantismu. V díle Selmy Lagerlöfové hrají velkou roli různé lidové pověsti, pověry, křesťanské legendy a nadpřirozené motivy. Její dílo navazuje na tradice lidového vyprávění plného záhad, dobrodružství, s mlhavou hranicí mezi skutečností a fantazií, s dramaticky napínavým dějem, prvky nadpřirozena i mysticismu. Je proniknuté humanistickou vírou v člověka a vyniká skvělým stylem a nadčasovou moudrostí.³

b) Ilustrátor Jiří Sopko

Jistě musí být pro každého ilustrátora lákavým úkolem, obrazově doprovázet knihu plnou fantazie, jako je právě tato. Jak jsem již výše zmínila, u nás se toho s chutí ujal jeden z nejosobitějších malířů současnosti, Jiří Sopko, jehož zamilovanou knížkou v dětství právě Nils Holgerson byl.⁴

Jiří Sopko se narodil v roce 1942 v Dubové na Podkarpatské Rusi, odkud jeho rodina po válce utekla před Rusy. Poprvé vystavoval již ve svých 25 letech ve Špálově galerii v Praze a již v roce 1970 měl samostatnou výstavu v pražské Nové síni. Kritika ho už tehdy označila za silnou uměleckou osobnost. Typická pro něj byla a stále je bohatá barevnost a osobité pojetí figury (*obr. 8,9*) Koncem 80. let se Sopkova malba uvolňovala, zjednodušovala a zároveň žánrově ustálila. Hlavními tématy se staly portrét, krajina a zátiší. Od roku 1990 působí Jiří Sopko jako profesor na Akademii výtvarných umění v Praze, posledních pět let je jejím rektorem. Kromě mnoha realizací u nás, prorazil i v zahraničí. Můžeme uvést výzdobu pátého terminálu chicagského O’Harova letiště od architekta Helmuta Jahna z roku 1993. Zastoupen je nejen ve sbírkách všech větších státních galerií v Čechách, ale i mnoha soukromých sběratelů.⁵

³ Kolektiv autorů pod vedením Dagmar Hartlové: *Slovník severských spisovatelů*. Libri, Praha, 1998, str. 179-181, ISBN 80-85983-21-4.

<http://www.skandinavskydum.cz/cs/22-dil-rubriky-slavne-osobnosti-severu-selma-lagerlofova>, 20.4. 2010.

⁴LAGERLÖFOVÁ, SELMA: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*. Meander, Praha, 2005, str. 85: Doslov, Hartlová Dagmar,

⁵ <http://www.kosmas.cz/knihy/138154/jiri-sopko-monografie/>,20.4.2010

c) Ukázka z knihy

„Bylo teplo a bezvětrí jako za letního dne, prostě báječné počasí pro cestu přes moře. Za skalnatými pobřežními ostrůvky se moře lesklo a zrcadlilo se tak, až se Nilsovi zdálo, že se ztratilo. Pod sebou i nad sebou měl nebe a mraky a úplně se mu z toho zamotala hlava. Tiskl se pevně k houserovi a bál se víc, než když na husím hřbetu seděl poprvé. Měl strach, že spadne na některou stranu. A bylo to ještě horší, když dorazili k velké ptačí cestě. Tisíce ptáků letěly jako po vytčené dráze - kachny, turpani, alkouni, hoholky, morčáci, potápky, ústřičníci a mnoho, mnoho dalších. Chlapec viděl celé to ptačí procesí, jak se zrcadlí ve vodě, ale hlava se mu zatočila a připadalo mu, že hejna ptáků letí břichem vzhůru. Ptáci byli zemdlení a letěli úplně potichu, a proto se všechno zdálo tak neskutečné. Třeba vyletíme až do nebe, pomyslel si a uvažoval, co tam nahoře asi uvidí. Vtom třesklo pár výstřelů, vzhůru stoupaly tenké bílé sloupky kouře a chlapec

slyšel, jak vystrašení ptáci křičí: "Střelci! Na lodích jsou střelci! Vyš, leťte vyš!" Kdepak, tohle vůbec není nebe. V dlouhé řadě se dole na moři houpaly loďky plné střelců, třeskala rána za ranou a do vody se snášela malá temná těla. Mezi živými se ozýval nárek a všichni co nejrychleji zamířili vzhůru. Divoké husy se zachránily živé a zdravé, ale chlapec se vyděsil. Jak někdo může střílet po takových husách, jako jsou Akka nebo Yksi a Kaksi! Lidé nevědí, co dělají..."⁶

(obr. 1: http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=627, 20.4.2010)

⁶ LAGERLÖFOVÁ, SELMA: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*. Meander, Praha, 2005, str. 33.

II. M. C. Escher

K dalším inspiracím pro tvorbu mé práce mě navedla grafická práce holandského umělce M. C. Eschera. Zvláště mě zaujala jeho díla stavěná na jeho geniálním systému pravidelného členění plochy. Byl to pro něj nejbohatší zdroj inspirace. Symetrické kresby ukazují, jak může být plocha pravidelně rozčleněna ve stejné obrazce, nebo jak může být těmito obrazy vyplněna. Obrazce musí být vyplněny tak, aniž by vznikly volné plochy. Nejvíce se při této práci nechal inspirovat uměním Maurů, především jejich výzdobou španělské Alhambry, jež je dodnes zachována na stěnách a podlahách, ozdobených souběžnými barevnými majolikami, které jsou sesazeny bez mezer vedle sebe. Maurské vyznání však umělce omezovalo pouze na vytváření obrazců jen abstraktně geometrických tvarů, proto se ani jediný z nich neodvážil použít k vyplnění plochy konkrétních, poznatelných a v přírodě se vyskytujících obrazců, jako např. ryb, ptáků, plazů, či lidí. To probudilo v Esherovi neutuchající zájem pro vytváření těchto poznatelných komponentů v jeho vlastních vzorech.⁷

V jeho kresebných a grafických dílech nacházíme také smysl pro absurdní humor s dychtivým pozorováním přírody a architektury, především krajiny jižní Itálie a tamních starých měst a vesnic. Jeho obrazy si často pohrávají s těmito prvky, které jsou přítomny i v jeho raných grafikách, jež se pro něj později staly milovanými obrazovými vzpomínkami v druhé polovině jeho života. Escherovy obrazové myšlenky také odhalují systematické principy konstrukce, které nemají mnoho společného s estetickými pravidly, jsou však realizované s velkou řemeslnickou vášní a naplněny zvláštní emocí, jež zabarvuje vyjadřované vizuální ideje. Jeho nejlepší obrazy vyjadřují jedinečnou soustředěnost a úsilí odkrýt něco z pravé reality prostoru a času, ale nakonec nás stejně konfrontují s omezením našich smyslů, zejména našich očí. Tato unikátní vzájemná hra mezi vzhledem a našimi hranicemi, mezi možnými a nemožnými světy, dává celému Escherovu dílu zcela osobitou přítomnost v panoramatu vizuálních umění.⁸

⁷ ESCHER, M. C.: *M. C. Escher: grafika a kresby*. Taschen, Köln, 2003, str. 7-8.

⁸ ESCHER, M. C.: *M. C. Escher a jeho magie*. Taschen, Köln, 2009, str. 19.

a) Životopis M. C. Eshera

Maurits Cornelis Escher se narodil 17. června v Leeuwardenu. Na střední škole v Arnheimu měl vynikajícího učitele kreslení F. W. van der Haagene, jenž se svými radami při práci na linorytech značně přispěl k rozvíjení Escherova grafického nadání. V letech 1919-1922 navštěvoval Školu pro architekturu a uměleckou ornamentiku v Haarlemu, kde se jeho učitelem ve volných grafikách stal S. Jessurun de Mesquita. Mesqitova silná osobnost měla rovněž velký vliv na Escherův následující vývoj. V roce 1922 odešel do Itálie, kde se jeho tvorba zaměřila na rozsáhlé dřevoryty místní krajiny. V roce 1924 se usadil v Římě, již se svou ženou Jettou Umikerovou, s níž měl později tři syny. V této době se také uskutečnila jeho první výstava v Holandsku. Během svého desetiletého pobytu v Itálii podnikl různé cesty, při nichž navštívil kraj Abruzzi, pobřeží Amalfi, Kalábrii, Korsiku, Sicílii a také Španělsko. I když musel v roce 1934 Itálii opustit, nadále tyto milované kraje v dalších letech navštěvoval. Poté na dva roky zakotvil ve Švýcarsku. V této době zakončil období své krajinářské práce a započal zpodobňování svých vizí. Následných pět let prožil v Bruselu a od roku 1941 žil v nizozemském Baarnu. V 50. letech začaly časopisecké články probouzet markantnější mezinárodní zájem o jeho práci. Později se Escher účastní také několika přednášek a konferencí, zvláště v USA a Velké Británii. Od nizozemské vlády je za svou práci dvakrát (1955,1967) oceněn vyznamenáním. V roce 1968 byla založena jeho nadace. Zemřel v Hilversumském sanatoriu 27.3.1972 ve věku 73let.⁹

(obr.2: <http://fetchcollection.co.uk/wp-content/uploads/2009/01/mcescher.jpg> , 20.4.10)

⁹ ESCHER, M. C.: *M. C. Escher a jeho magie*. Taschen, Köln, Slovart, Praha, 2009, str. 193.

ESCHER, M. C.: *M. C. Escher: grafika a kresby*. Taschen, Köln, 2003, str. 16.

„Lidská bytost si nedokáže představit, že by se tok času kdy zastavil. I kdyby se přestala Země točit kolem své osy a kolem Slunce, i kdyby nebylo dní a nocí, ani léta ani zimy, čas se dál bude plynout do věčnosti, tak si to představujeme.“

(Dopis synu Georgovi a snaše Corrie, 24. 1. 1960)¹⁰

(obr. 3: www.mcescher.com, 19.4.2010)

..

¹⁰ ESCHER M. C: *M. C. Escher a jeho magie*. Taschen, Köln, Slovart, Praha, 2009, str. 19, ISBN 978-80-7391-314-4 (váz; Slovar), 978-3-8365-2075-1 (váz.; Taschen)

5. Didaktická část

Jak jsem již uvedla, všechny mé vytvořené artefakty byly rozděleny na dvě nebo více částí. To nás může při práci s dětmi snadno navést k vytváření různých skládaček, puzzle či mozaik. Zvláště u těch mladších jsou tyto formy her věrnou zábavou, která se u některých udrží i do dospělých let.

U mladších dětí bych nejprve začala lehčím formátem, buď některým z geometrických tvarů, či jednoduchých tvarů, např. slunce, domek, strom apod. Počáteční pracovní materiál pro zpracování návrhu, bych použila papír, na který by si děti daný obrys tvaru nakreslily a poté nůžkami vystříhly a dále ještě rozstříhaly na několik (4-6) menších tvarů, nejlépe tak, aby stříhy nebyly úplně rovné, ale více různoběžné. Podle této papírové předlohy by svou skládačku vytvořily z modelovací hmoty, kterou pak vybíráme dle daných možností a zkušeností dětí. Upřednostnila bych takovou modelovací hmotu, která po konečném zhotovení nemění svůj tvar, jako je tomu např. u modelářské hlíny. Z vytvořeného plátu modelovací hmoty děti tvary podle zhotovené šablony postupně vykrájí a dalším způsobem dle vlastní fantazie ozdobí a dále i nabarví. Po zhotovení mohou snadno děti se své skládačky různě dále využít, například s nimi různě soutěžit v rychlosti skládání, nebo si jimi procvičovat hmatové smysly při skládání poslepu. Také by se mohly všechny kousky vyrobených skládaček smíchat a každý by si měl co nejrychleji najít ty své.

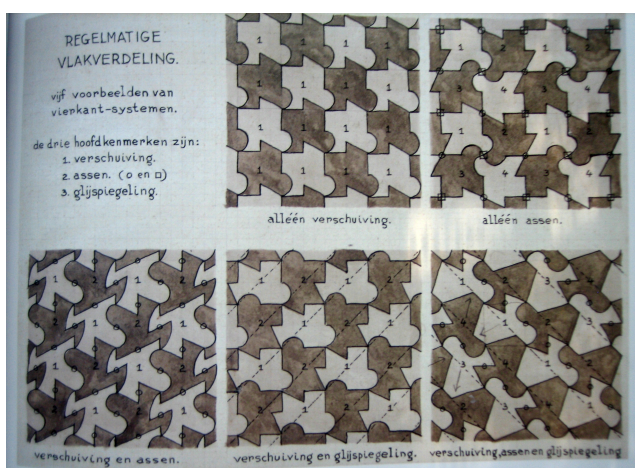
Se staršími dětmi bychom mohli pracovat podobně už se složitějšími tvary a také více využít jejich fantazie při vytváření složitějších spojů jednotlivých částí.

Také zde můžeme využít práce M. C. Eschera a jeho přípravných návrhů (*foto A, B*) k tvoření jeho prací, které pak můžeme dětem také předvést jako inspirační ukázkou pro tvorbu puzzle. Opět bychom jako přípravný materiál použili papír. Každý by si obkreslil jednu z částí mozaikového návrhu a tu by, buď dle vlastní fantazie, či podle zadaného tématu, pokryl tak, aby daný prostor byl zcela vyplněn. Pokud bychom zadávali téma, nebála bych se zůstat u mého tématu „Ptačí let“, díky různorodosti tvarů ptačích těl i křídel se nabízí různé formy pro jejich zpracování. Zde by bylo vhodné tuto činnost zařadit v návaznosti na ostatní předměty či do projektové výuky s tímto tématem. Po zhotovení návrhu by si děti vytvořili opět svůj tvar z modelovací hmoty. Při zdárném dokončení všech částí by všichni své kousky puzzle poskládali dohromady.

Tím by bylo naznačeno, že každá část, sebevíc originální či naopak podobná druhým k těm ostatním patří a zapadá. To by děti mohlo navést k myšlenkám vzájemné sounáležitosti, toleranci a ohleduplnosti.

Pro větší složitost by mohl každý kousek puzzle být rozdělen na více částí, podobně jako v předešlém návrhu.

Neuvádím přesné zařazení věkových kategorií, dle vlastní zkušenosti vím, že vždy záleží na způsobu, hloubce a návaznosti vedení dětí při výtvarné výchově. Díky tomu může dojít k znatelným rozdílům vyvinutých schopností a utvořených zkušeností dětí při jejich tvůrčí práci.

(foto A, B: ESCHER, M. C.: M. C. Escher a jeho magie. Taschen, Köln, Slovart, Praha, 2009, str. 59, Pravidelné rozdělení roviny)

6. Technologie zpracování

Pokaždé než jsem začala s tvarováním hlíny, bylo třeba ji důkladně propracovat, prohníst až do hladka, aby se z ní odstranily vzduchové bubliny. Ty by totiž v hlíně mohly znamenat určité nebezpečí při výpalu. Jejich rozpínání může bohužel někdy zavinit i prasknutí nebo roztržení objektu.

Po dobrém prohnětení jsem při začátku každé mé práce přešla k vyválení plátu hlíny, jenž byl pro každý ze čtyř artefaktů základem. Hlínu bylo zapotřebí dobře roztlačit a rozválet do plátu přiměřené tloušťky, cca 1,5 cm. Nejdříve jsem hlínu ručně roztlačila do stran prsty a hranou dlaně a poté rozválela válečkem, čímž se také docílilo hladkého a rovného povrchu. Poté jsem plát seřízla do určité šířky a délky, cca 35 x 35 cm. Těmito rozměry jsem také brala ohled na velikost dostupných dřevěných podložek v keramické dílně, které pak usnadňují další přenášení a uskladnění rozdělané práce. Po vyválení plátu je lepší nechat hlínu trochu zatuhnout, aby nebyla tak měkká a dalo se s ní lépe pracovat. K následnému modelování mi k usnadnění práce posloužily různé nástroje a pomůcky, jako špachtle, očka, nůž, řezák a rydlo.

Práce na jednom kachli mi trvala většinou několik dní. Po skončení každé pracovní etapy, bylo proto nutné rozdělaný kachel vodou trochu porosit a dobře zabalit do vlhké textilie a do igelitu, z důvodu zachování své tvárnosti a také pro další možnost na něm po určité době opět pracovat.

Po dokončení práce na každém kachli nastala další fáze, sušení. Tato fáze může být někdy trochu riskantní, neboť při ní může dojít i k popraskání. Zvláště když se u některých částí výrobku nachází velké rozdíly v tloušťce hmoty. Naštěstí mě toto nemilé překvapení nepotkalo.

Poté co byly všechny části po tepelném přežahu v keramické peci nadešla poslední fáze mé práce, glazování. Pro utvoření barevnosti všech čtyř kachlů jsem zvolila bílou licí hmotu, kterou jsem nastříkala pistolí na glazury, což umožňuje rovnoměrné rozložení vrstvy barvy na povrchu. Tím se též vytvořil více kontrastní podklad. K dalšímu podbarvení jsem použila barevné oxidy.

7. Závěr

Práce na mé diplomové práci mi poskytla příležitost se více seznámit s nevyčerpatelnou studnicí možností, jenž se skrývá právě v tvůrčí práci s keramickou hlinou. Musím přiznat, že předešlých zkušeností s tímto materiálem jsem opravdu mnoho neměla, proto mě provázely i menší obavy, zda laťka mé diplomové práce není položena příliš vysoko. Naštěstí se mi jí podařilo, docílením zdárného konce bez pádu ,překonat a to navíc s uspokojením svých tvůrčích pudů. Práce s hlinou, díky své těsné spojitosti s lidským tělem, byla pro mě procesem uklidňujícím a zároveň ve mně otvírala prostor pro nové myšlenky a nápady, jenž ve své písemné části také uvádím. Proto také myslím a doufám, že se i nadále budu k tvůrčí práci s hlinou ráda vracet a pokoušet více otevírat tento kraj možností bez hranic.

Díky mé diplomové práci jsem také prozřela do světa naplněného uměleckou zdatností, pilnou prací, hlubokou fantazií a genialitou. Kouzelného světa umělce M. C. Eschera. Jeho díla mě často naprosto odzbrojila a věřím, že jejich dokonalost, hravost, a humor mě budou i nadále přivádět k okamžikům okouzlení. Stejně jako hejno letících ptáků.

8. Seznam použitých zdrojů a literatury

- ESCHER, M. C: *M. C. Escher a jeho magie*. Taschen, Köln, Slovart, Praha, 2009, ISBN 978-80-7391-314-4 (váz.; Slovar), 978-3-8365-2075-1 (váz.; Taschen).
- ESCHER, M. C.: *M. C. Escher: grafika a kresby*. Taschen, Köln, 2003, ISBN 3-8228-2146-2.
- Kolektiv autorů pod vedením Dagmar Hartlové: *Slovník severských spisovatelů*. Libri, Praha, 1998, ISBN 80-85983-21-4.
- LAGERLÖFOVÁ, SELMA: *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*. Meander, Praha, 2005, ISBN 80-86283-39-9.
- http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=627
- <http://citaty.net/autori/exupery-saint-antoine-de/3>
- <http://fetchcollection.co.uk/wp-content/uploads/2009/01/mcescher.jpg>
- http://i.idnes.cz/08/123/gal/JAZ28076f_a_2668.jpg
- http://images.fembio.net/selma_2.jpg
- <http://www.kosmas.cz/knihy/138154/jiri-sopko-monografie/>
- <http://www.mcescher.com/>
- <http://www.pragueout.cz/userfiles/images/jiri-sopko.jpg>
- <http://www.skandinavskydum.cz/cs/22-dil-rubriky-slavne-osobnosti-severu-selma-lagerlofova>

Obrazové přílohy

Knihy Podivuhodná cesta Nilse Holgersona Švédskem

(obr. 4,5,6:

http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=627,20.4.10)

Selma Lagerlöfová

(obr. 7: http://images.fembio.net/selma_2.jpg, 20.4.10)

Jiří Sopko- volné ukázky z tvorby

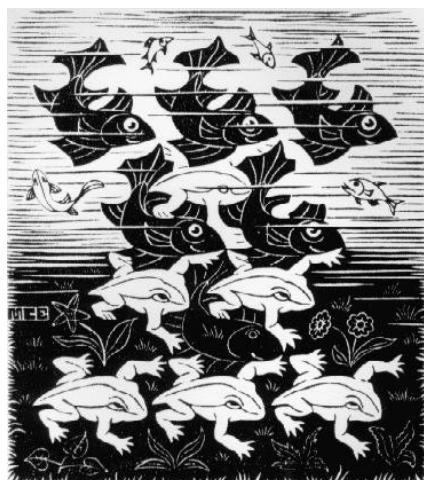
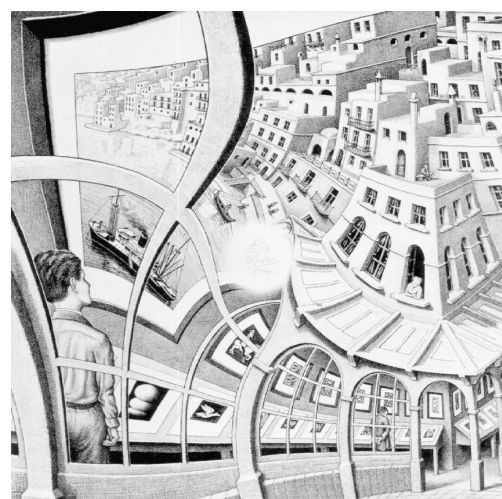
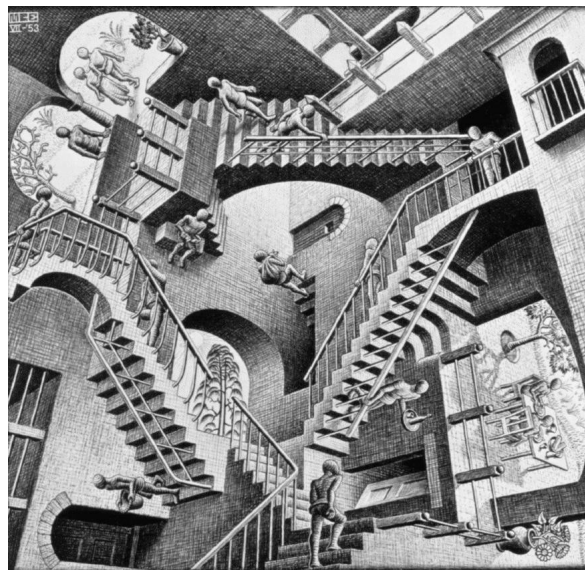
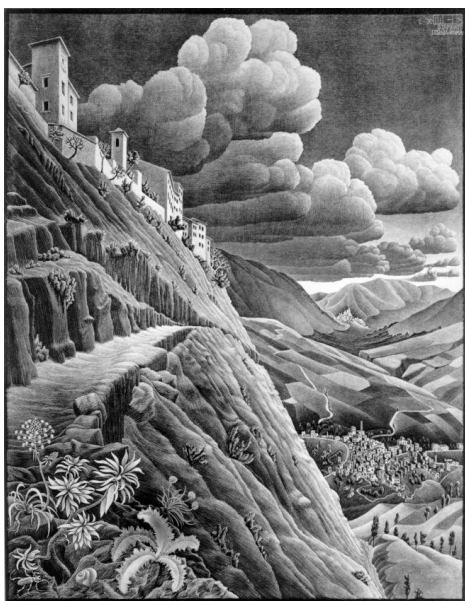

(obr. 8: http://i.idnes.cz/08/123/gal/JAZ28076f_a_2668.jpg , 20.4.10)

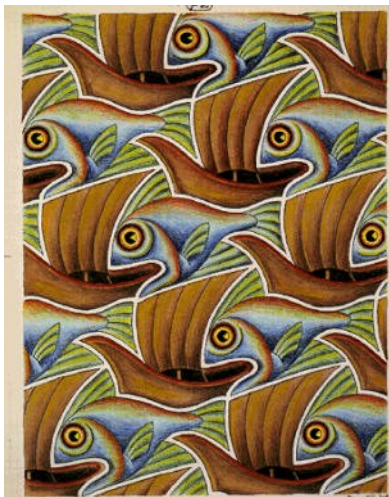
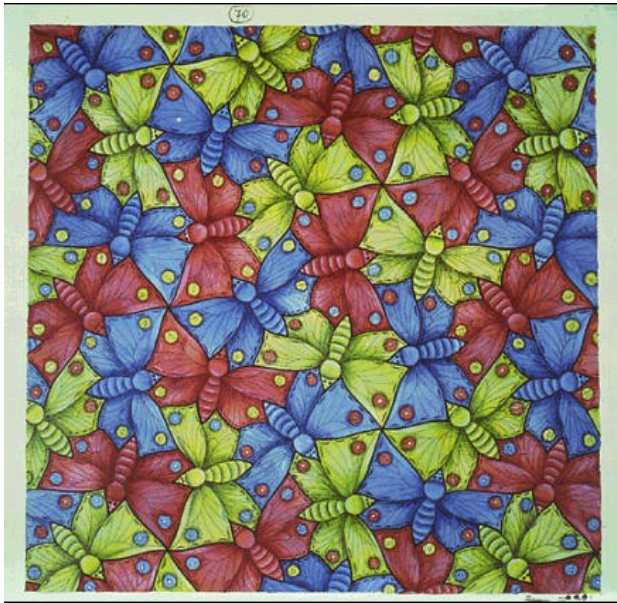

(obr. 9: <http://www.pragueout.cz/userfiles/images/jiri-sopko.jpg>, 20.4.10)

M. C. Escher- volné ukázky z tvorby

(obr. 10, 11, 12,13,14,15: <http://www.mcescher.com/> ,20.4.2010)

(obr. 16, 17, 18, 19, 20,21: <http://www.mcescher.com/> ,20.4.2010)

Fotodokumentace zpracování praktické části diplomové práce

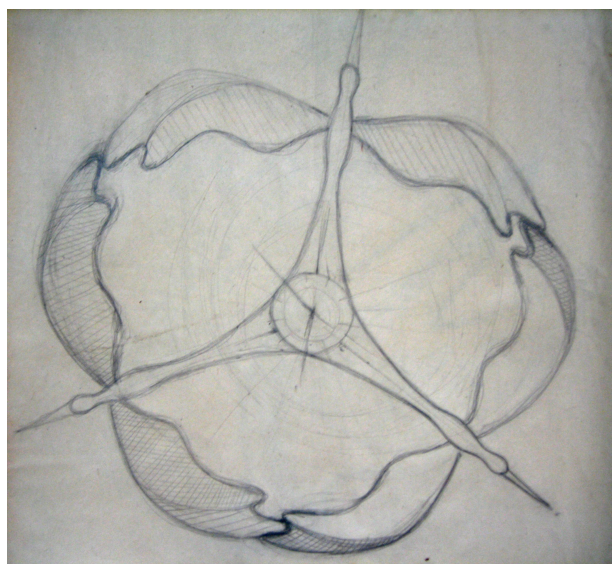
Černobílé skicy

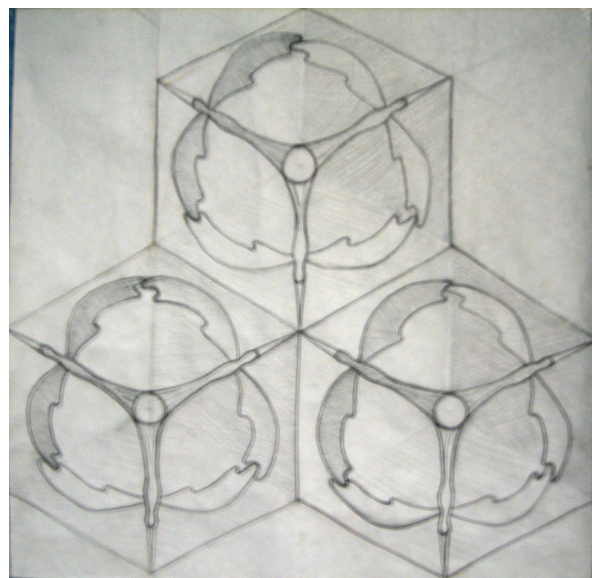
1. „Noc a den“

2. „Duše uletěla“

3. „Velký třesk“

4. „Tři věky“

Keramické kachle před glazováním

1. „Noc a den“

2. „Duše uletěla“

3. „Velký třesk“

4. „Tři věky“

Barevné návrhy

Konečná práce

